МЕРИ МЕРСИ.

ЯК ФАРМЕР МОЖЕ ДІСТАТИ ВЕСЬ ПЛІД СВОЄЇ ПРАЦІ

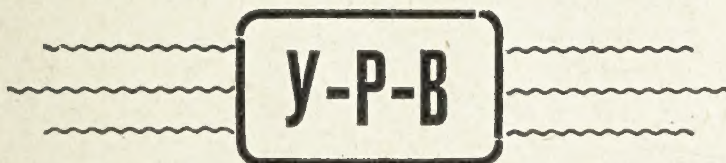
У-Р-В

ЦІНА 15 Ц.

НАКЛАДОМ 'УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ'
Вінніпеґ, Ман.
1920.

МЕРИ МЕРСИ.

ЯК ФАРМЕР МОЖЕ ДІСТАТИ ВЕСЬ ПЛІД СВОЄЇ ПРАЦІ

ЦІНА 15 Ц.

НАКЛАДОМ ‘УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ’
Вінніпеґ, Ман.
1920.

В ЧІМ ЛИХО?

Щоби зрозуміти звідки береть ся нині все лихо в сьвіті і як його направити, треба знати дещо про те, як всілякі річи виробляють ся, або інакше кажучи — продукують ся, та як они розпреділюють ся. Треба знати дещо про виріб тих річий і що можна за них дістати в заміну.

Треба зрозуміти, що робітники, виробляючі всілякі річи, дістають в заміну за свої продукти, а що они повинні діставати. Так отже, перше всего, мусимо знати, що означує, або рішає про **вартість** товарів. Мусимо се знати перед тим, заки зможемо розумно розбирати, що повинні робітники діставати за стільки то й тільки пар черевиків, або тілько й тілько ярдів полотна, або тілько то бушлів пшениці, або за машинерію, і т. д. і т. д.

Отже, товар є продуктом людської праці зроблений для заспокоєня певної людської потреби, або певних людських вимогів, і зроблений на продаж або для виміни. Коли швець зробить пару черевиків для власного ужитку, то ті черевики не є товаром. Коли фармер плекає молоду цибулю для того, щоби її са-

мому з'їсти при своїм столі, то та цибуля не є товаром. Сї річи є витворені для власного ужитку, а не на продаж. Не робить ріжниці, як ви виплекали ту цибулю, або зробили ті черевики, так довго, як ви наміряєте самі їсти ту цибулю і носити ті черевики. Однак зовсїм инша річ, коли ви маєте продати ті річи комусь иншому.

Коли ви щось продаєте, то люди завсїгди будуть уважати на **вартість** ваших продуктів і тому дуже важним є щоб ми знали, що становить **вартість** товару. Чому, наприклад, граблї продають ся по $1.00 а убранє продаєть ся (або вимінюєть ся) за $25.00. Заки ми зможемо справдї зрозуміти в чім лежить лихо в нашім суспільнім житю, чому ті люди, котрі продукують всї товари в цілім сьвітї є звичайно люди біднї, підчас коли ті люди, котрі посїдають фабрики, копальнї, зелїзницї, землю і т. д., і т. д. є звичайно люди богаті, — то мусимо ясно розуміти **вартість** товарів.

Ми думаємо, що ви фармері, котрі працюєте на житє, можете мати лучше понятє про те, що становить вартість, чим котра небудь инша кляса пожиточних робітників. Вода є пожиточна, неочищена з лїсів земля є пожиточна і пралїси є пожиточні, але одинокою

причиною того, що властителї землї, або прав до води, можуть їх продати є се, що они посїдають монополь на щось, чого люди мусять уживати для піддержаня житя. Се не є товари і вони не мають справжньої вимінної вартости, бо — я думаю, що ви вже догадались — они **не представляють жадної потрібної людської праці.**

Товари мають вартість, позаяк они є продуктом людської праці і тому, що они заспокоюють певні людські потреби або вимоги.

Обговорюючи з вами, товариші фармері, предмет **вартости,** ми передовсїм мусимо вияснити одну особлившу річ. Вартість бушля пшениці з "вашої" фарми не є означувана після вашої **індівідуальної** праці яку ви вложили в її випродуковане, анї вартість пшениці випродукованої на капіталїстичній 10,000 акровій фармі не є означувана після праці вложеної на її виплекане. Вартість не означуєть ся після **індівідуальної** праці але після потрібної **суспільної** праці вложеної в товар. Ви се зрозумієте, коли над сим добре застановитесь і обдумаєте.

Колиб так, наприклад, один із ваших сусідів зажадав щоби ви йому заплатили $1.00 за фунт ковбаси тому лише, що він разом з сво-

єю женою стратили дві або три години на її виріб в своїй кухні, то ви висьміялиб його. Ви, можливо, зараз помітилиб, що він домагаєть ся у вас більше чим вартість ковбаси.

Ви сказалиб свому сусїдови, що ви не можете платити подвійної або потрійної ціни за ковбасу для того лише, щоби дати йому і його женї роботу, підчас коли ви можете купити за 25 цнт. фунт такої самої ковбаси змеленої, змішаної і начиненої чоловіком при помочи машини.

Колиб до ваших дверий підїхав одним конем кравець і пробував продати вам убранє за пядесять долярів, котре ви можете дістати в склепі за трийцять долярів, тому лише, що він мусїв робити все руками, бо не мав машини до шитя, ви правдоподібно сказалиб йому, що не можете тому тільки, що він є без гроша, заплатити більше чим убранє варта.

Теж саме відносить ся до всїх прочих галузий промислу. В більшости з промислових піль є тисячі людий, компаній і корпорацій, котрі виробляють одні і ті самі річи на продаж. Ті, що роблять їх руками, або малими, стародавними машинами, вкладають в кождий товар значно більше праці чим ті робітники, котрі працюють для великих компаній тому,

що великі компанії можуть послугувати ся великанськими машинами, котрі зменшають потрібну працю вкладану в даний товар.

Убранє, ковбаси, пшениця продуковані великими капіталїстичними підприємствами, представляють дуже мало людської працї. Ті великанські різнї, фабрики і капіталїсти-фармері так, отже, продають товари маючі малу вартість (або мало працї) в порівнаню з таким самим продуктом виробленим руками або малофармовими методами, або й при помочи стародавньої машинерії.

Нинї продукуєть ся річи не одним осібняком, одним чоловіком, для другого осібняка, але великими суспільними ґрупами для всього народа, а навіть і для цїлого сьвіта. Індівідуальна продукція уступила місце суспільній продукції. Так отже се є **суспільна потрібна людська праця,** котра означує **вартість** пшеницї, або одежі, або машинерії, або муки. Вартість черевиків є **пересїчна** людська праця, котрої потрібно для випродукованя черевиків в данім положеню суспільства.

З сего ви можете легко бачити, в яке некорисне положенє се ставить малого працюючого-фармера, не посїдаючого модерної машинерії, або малого шевця, або, пробуючого

стати независимим, ковбасника або різника. Можете бачити, як се утруднює ваше положені і давить **вас** в долину. І се є таке положенє, з якого малий фармер в капіталїстичнім суспільстві ніколи втїчи не може. Лише соціялїзм, або колєктивна власність знарядів продукції і дистрибуції може поставити його на економічній рівні з всїми другими мужчинами і женщинами.

Ми вернемо ще до того дуже важного предмету вартости трохи пізнїйше. Тепер ми хочемо показати, що зробила машинерія фармі і що она робить малим фармерам по цілім сьвіті.

ПРИХІД МАШИНЕРІЇ.

Тому тільки ще кількадесять літ фарма була правдивим варстатом сьвіта. Особливож в Америці кождий працював від вчасного ранку до пізної ночи, виробляючи річи яких сїмя потребувала, вимінюючи деякі з тих продуктів лише за кілька річий, котрих не виробляло ся на фармі. Я памятаю зміст листа моеї бабунї писаний її батьком, в котрім говорить ся, що він і його сїмя продукують все, що тільки они уживають, з винятком чаю, цукру і цьвя-

хів.

В тих часах не було машин, ані зелїзниць і колиб чоловіки і їхнї жінки та дїти були не працювали безперестанно, то булиб не мали потрібних до житя річий.

Жінки пряли, ткали і робили одежу для цілої сімї з вовни, бавовни або лену продукованих на фармі. Фармері і їхнї жінки виробляли мило, сьвічки, меблї а навіть часом і черевики. **Поділ праці,** так далеко як се дотикало мущин, був дуже малий. Жінки мали плекати дїтий, варити, прати, робити одежу і взагалї опікувати ся всїми річами уживаними дома, а мужчини пильнували землї і худоби.

Майже все було роблене **руками.** Всї річи потрібні до житя вимагали так богато людської праці, що дуже мало було таких, котрі могли жити завдяки тому тільки, що они були властителями певних річий. Майже всї мусїли працювати.

Пшениця була о много дорозша в 1820 р. чим нинї, позаяк она представляла собою о много більше людської праці. Золото, котре також є товаром, було так само о много цїннїйше, бо оно також представляло собою більше людської праці потрібної на його відкритє і видобутє, чим нинї. Тому то за пшеницю

не можна було в тих часах дістати більше золота (або більшої ціни).

Без помочи машинерії фармері не могли управляти великих просторів землї і не могли відтак збирати богато збіжа. Але з приходом косарки, байндера, молотілки (машини до молоченя збіжа) і инших фармерських машин, один фармер міг управити два рази стільки землї, а відтак і три рази стільки, що попередно управляли два або й три чоловіки.

Фармерські сини ішли до місточок, де повстали малі фабрики, бавовняні і вовняні ткальнї. Той рух улекшували зелїзниці.

Машини вступили й на інші поля продукції і в сей спосіб посіяно насінє нинїшної фабричної системи. Щораз то більше й більше фармерів зверталось до місточок і більших міст; лучші і більші машини ввійшли в ужитє, виростали більші фабрики.

І все те, що виробляло ся новим фабричним способом, містило в собі менше і менше людської праці, менше чим за старої ручної методи виробу. Перше потрібно було величезної скількости ручної праці, напримір, прясти і ткати полотно або матерію а відтак робити з ньої одіж. Робітник в фабриці, послугуючись машинерією, міг виробити ту саму мате-

рію або полотно в неімовірно короткім часї.

Тому товари вироблювані робітниками при помочи машин у фабриках понизили їхню **вартість** (вложену в них конечну суспільну працю). Предмет машинового виробу завсїгди продавав ся трохи дешевше від предмета ручного виробу. По якімсь часї врештї ткачі і прядїльщики переконали ся, що они не можуть заробити собі на житє. Стара система не втримала ся супроти нової. Машина заморила голодом ручну працю так як нинїшний капіталїст, котрий послугує ся Моґул-тректорами (машинами до ораня) і "55-Bottom engine Gangs" та автоматичною машинерією дусить того, що послугує ся малими машинами.

Рік за роком, разом з удосконалюванєм знарядів продукції, вартість, а також і ціна товарів, зменшали ся, бо, як Карл Маркс, великий соціялїстичний економіст, пояснює в своїм творі "Капітал", товари вимінюють ся (або продають ся) звичайно після їхньої вартости. До того загального правила є однак значні винятки, про котрі ми будемо говорити пізнїйше.

На сїм місци ми хочемо виияснити се, що з уліпшеними способами продукції вартість (або конечна суспільна праця) у всїх так випро-

дукованих товарах стало паде в низ. Кожда нова машина застосована в більшій фабриці, або на капіталїстичних фармах, зменшує вартість тим способом продукованих товарів, аж, в минувшинї, дрібний фабрикант, ткач, котрий ткав руками, чоловік, котрий уживав застарілих продукційних способів, зістали притиснені до стїни. З ними случила ся така сама історія, як з тим ковбасником, що хотїв конкурувати з Армор Пекінґ Компанією.

Позаяк товари вимінюють ся (або продають ся) на підставі їхньої вартости, або за инші товари містячі в собі рівну їм конечну скількість суспільної працї, фармер послуговуючий ся стародавньою машинерією, або обробляючий свою фарму без потрібних машин, був змушений продавати всї продукти з його фарми **понизше** їхньої **індівідуальної вартости,** підчас коли капіталїст-фармер завсїгди продавав продукти з своєї фарми **понад** їхню **індівідуальну вартість.**

Мельник, котрий купує від обидвох і платить обидвом ту саму цїну за овес, пшеницю або кукурузу, звичайно купує ті товари після їхньої вартости. Але фармер, особливо в Америцї, дуже рідко продає свої продукти безпосередно мельникови, котрий виробляє му-

ку або поживу на сніданки, і т. д. і т. д.

Ви не питаєте, як то крісло було зроблене, або як та матерія була ткана, коли ви ті річи купуєте. Ви питаєте про ціну тих товарів. Те саме відносить ся до мельника або до стоваришеня купуючого фармерські продукти. Они не питають скільки годин праці ви вложили в випродуковане збіжа. Они не заплатять і не потребують платити більше за продукти з фармів оброблюваних руками, або з фармів заосмотрених убогою машинерією, чим они платять за збіже з фармів обролюваних майже виключно при помочи машинерії.

Так, отже, навіть тоді, коли в продажі фармерських продуктів панувала "вільна конкуренція", котра все ще панує в многих краях, фармер без машинерії був і є змушений працювати тяжше і довше за меншу винагороду чим той фармер, що мав або має капітал на закупно машин.

Так оно є нині, так буде завтра і так довго, поки буде істнувати капіталістичне суспільство. Тут не може бути мови про рівність нагоди анї про рівність **винагороди,** коли певна часть людий мусить працювати для випродукованя конечних до житя річий без доступу до найлучших і наймодернїйших знарядів про-

дукції.

"Низька ціна" відімкне всякі двері і отворить всякий маркет (ринок).

Повторимо коротко сказане попередно: Продукція при помочи більше й більше удосконаленої машинерії означає все менше й менше вартости містячої ся в товарах тим способом випродукованих. Прядуча машина і ткальна машина позбавили ткачів, що працювали руками, їхнього занятя з тої дуже простої причини, що вироблювані машинами продукти стали **загально розповсюднені** і ще тому, що вони містили в собі менше суспільної праці, менше вартости і продавали ся по низшій ціні.

Продукти машинового виробу так богато зредукували (понизили) ціну в сім і инших промислах, що ручні ткачі, ручні продуценти і ті, що послугують ся нездалими машинами переконали ся, що они не можуть продавати свої продукти за таку ціну, з котрої можнаб було вижити.

Може дехто з читачів мав нагоду звідати великі різнї і пекарські маґазини в Омага, Кензес Ситі або Чікаґо. Перейшовши милї і милї через сї великанські будинки, ледівнї, в котрих виробляють лїд, фабрики масла, че-

рез різнї, там де ріжуть мясо, і там де приготовляють його перед зіпсутєм, і побачивши ті чудові наукові методи, котрими послугують ся при приготовлюваню запасів мяса для цілого світа, побачивши ту чудову і коштовну машинерію уживану в тих підприємствах, ви зрозумієте які шанси булиб у вас розпочати такий самий пекерський інтерес з двома або трома тисячами долярів капіталу і успішно конкурувати з тим великим мілїонерським пекерським тростом.

Тому, що ви не моглиб купити собі тих десять тисяч долярових машин, кождий кусень воловини який би ви продавали, кожда збута вами ковбаса, містилаб в собі більше людської працї чим воловина або ковбаса з пекерського тросту. Ви мусїлиб продавати ваші продукти по тій самій цїнї і на тім самім ринку, що й та орґанїзація.

Орґанїзація з великим капіталом не може втратити, хоч може нї один із її членів не робить нїколи нїчого пожиточного. Чоловік без землї або продукційної машинерії не міг і не може вдержати ся.

Дрібний фармер дістає все менше й менше за свою працю тому, що він конкурує з фармерами-капіталїстами зі **збільшуючим ся** ка-

піталом і удосконалючою ся машинерією. Заки ви зможете подумати про нинїшну машину, вони заведуть у себе завтрішню, нову машинерію. І сї машини безперестанно знижують вартість фармерських продуктів.

ЗОЛОТО.

На сїм місци пригадаємо ще раз, що золото (підстава або грошева міра нинїшного цівілїзованого сьвіта) є також товаром, зовсїм так само як пшениця, або кукуруза або печі. Воно представляє стільки то конечної суспільної праці. Часами вартість золота зростає і тоді за золоту пять-долярівку можна купити більше сукна, або одежі, чим перед зростом її вартости.

За послїдних десять лїт в великих сьвітових копальнях золота заведено модерну машинерію. Машинерія зменшила людську працю потрібну на випродуковане золота (або наших гроший) і тому вартість золота значно упала. Воно представляє менше людської праці. Всякий запримітив, як вартість доляра падала рік за роком щораз то низше й низше. За гроші можна було купити щораз то менше річий. Иншими словами кажучи — цїни загаль-

но підняли ся в гору.

Коли вартість золота зменшаєть ся, то за нього можна заміняти або **купити** менше товарів, (ціна на них, кажемо, підносить ся або зростає) хіба, що вартість товарів (вложена в них конечна праця) також зменшила ся, так само як се сталось з золотом.

Великий соціялїстичний економіст, Карл Маркс, пояснює се дуже виразно в його славних творах про капіталїстичну продукцію і дістрібуцію; його теорії ми й розбираємо весь час в отсїй розмові із вами. Чим більше ми студіюємо і розуміємо економічні питаня, тим більше ми можемо пояснити, що є причиною зросту і упадку цін, тим більше ми можемо розуміти, що, правдоподібно, жде в будуччинї зарібних або наємних робітників, фармерів, брокерів, гуртових купців та торговців і властителїв великого капіталу.

ВАРТІСТЬ ЗА ВАРТІСТЬ.

Цілю всїх соціялїстів є доступ до средств продукції і дістрібуції для всїх робітників і **вартість** їхнїх продуктів для тих, що працюють.

Коротко кажучи, ми домагаємо ся вартости за вартість, услуги за услугу, праці за працю.

Ми думаємо, що се буде дуже простою річою пояснити вам фармерам, де іменно, і чому ви не дістаєте вартости за вартість, праці за працю, коли ви відвозите свої продукти до млина або елевейтора на продаж. Є більше доріг чим одна, котрими вам не лише утруднюєть ся вашу боротьбу за вижитє, але й приневолюєть ся вас продавати вашу пшеницю **понизше її актуальної соціяльної** вартости, де навіть капіталісти-фармері продають продукти з їхніх фармів понизше їхньої вартости.

Нам здаєть ся, що многі із вас самі догадують ся, що ви, котрі працюєте без машинерії, або послугуєте ся стародавною машинерією, продаєте товари представляючі 1,500 годин праці за такі гроші, за котрі ви можете купити річи представляючі лише пять, шість або сім соток годин конечної суспільної праці. Ми вияснимо точнійше сї додаткові справи пізнійше.

Щоби вони були для вас зрозумілі, ми мусимо поговорити про умовини, або обставини, серед яких фармер стикаєть ся з властителями фабрик, копалень, млинів, з зелїзнодорожними компаніями, і т. д. і т. д., котрі є наимателями праці.

Річи, котрих ми всї потребуємо, а котрі є

продуковані робітниками і робітницями, купують ся і продають ся (або вимінюють ся) кождої днини. Вам фармерам потрібно знати дещо про вартість продуктів других людий і про стан, або положенє, великих властителїв приватного капіталу. Ви схочете знати, що другі робітники і капіталїсти дістають нинї. Ви схочете знати, що після нашої думки, думки соціялїстів, робітнича кляса повинна одержувати.

Ви схочете знати не лише, що після думки соціялїстів ви повинні діставати за вашу працю, але й що другі люди повинні діставати. Ви схочете знати, скільки ви маєте **платити** за продукти других людий.

Дехто з вас може сам ніколи не працював за зарібницьку платню і не нанимав зарібників. Однак тому, що соціялїзм пропонує знести всякий зиск, чи буде він звати ся зиском, рентом чи процентом, ми всї хочемо знати, що буде підставою виміни.

Тепер властитель фабрики, капіталїст-фармер, властитель млина чи хтонебудь, що нанимає мужчин або женщин за платню, купує їхню силу або ум як **товар.** У них робоча сила і ум наємного зарібного робітника все одно що й конї, вівцї, печі, одїж, або дерево.

Вони купують ту робітникову робочу силу так же само за можливо найнизшу ціну на як найдовший час.

Зарібні робітники, не маючи ані землї, знарядів, ані гроший, є змушені вганяти по цілім краю і конкурувати з другими робітниками, щоби дістати занятє — або, інакше кажучи, **продавати** свою робочу силу на дні або тижні. Тому, що є так богато безробітних, нанимателї робітників можуть звичайно купувати ту робочу силу — приближно так само як береть ся вартість **всякого иншого товару** — а іменно, на підставі соціяльної праці потрібної на її (робочої сили) відновленє або витворенє. Так отжеж они дають робітникам таку платню, котрої заледво вистарчає на прокормленє, одежу і мешканє для робітника і його сімї, та дає йому спромогу іти назад до праці слідуючого тижня.

На випродукованє всего того, що потрібне на таке піддержуванє робітника потрібно всего може дві або три години суспільної праці і він стільки дістає в своїй платнї. Але він дає свому нанимателеви вісім, девять або й десять годин праці. Він дістає платню а його "бос" забирає собі його **продукт.** Його платня представляє дві або три години суспільної

праці (вартости), а його продукти представляють девять або десять годин праці.

Однак всї інтеліґентні робітники чують ся враженими і обиджають ся тим, що їхню робочу і умову силу купуєть ся і продаєть ся так само як свині, ґазоліну або самовари. Вони домагають ся суспільної **вартости** своїх **продуктів**, так само як і ви фармері.

Подумайте лише про се: — робітнича кляса випродукувала всї ужиточні і найкращі річи в світі, що мають дійсну вимінну варстість...

Властитель фабрики, млина або ткальнї купує робітникову робочу силу за — скажім $3.00 на день, підчас коли той робітник продукує кождого дня крісел, капелюхів, столів або знарядів вартости десять або дванайцять долярів.

Можете отже бачити, що коли властитель фабрики або млина платить свому зарібному робітникови три доляри денно, а той робітник виробляє товар представляючий вісім годин конечної суспільної праці, або, скажім, $12.00, то той властитель фабрики може продавати продукт його робітника консументови за $12.00, на підставі його **вартости** і робити на тім великий зиск.

Як каже Карл Маркс, тут є тенденція про-

дажі тих товарів консументови після їхньої вартости. Се не відносить ся до монополів, анї до високо сцентралїзованих індустрій, де є вложені мілїони долярів в **сталий** капітал або машинерію. Такі індустрії є або поза досяжною лінією конкуренції між капіталїстами, або так недоступні (зі взгляду на вимагану величанську суму капіталу), що їхні властителї можуть продавати свої товари понад їхню вартість.

Але вернїм до властителя фабрики, котрий платить свому зарібному робітникови $3.00 денно, а задержує собі його продукти на $12.00. Як висше сказано, той продукт може бути проданий консументови за його варстість. Одначе наниматель робітників не може сховати всї $9.00 зиску в свою власну кишеню.

Візьмім маленький примір. Припустім, що він є малим шовковим фабрикантом з малим капіталом. Можливо, що він, починаючи свій інтерес, мав заледво стільки гроша, щоби купити машини і наняти кількох робітників. Він не мав досить гроший на те, щоби держати свої шовки в запасї на складї на довший протяг часу. Але гуртовий шовковий торговець мав сей капітал. Малий шовковий фабрикант продає отже продукт своєї фабрики

тому гуртовому торговцеви **понизше** вартости шовку — скажім по $6.00.

Дрібний торговець має дістати пересічну рату зиску від своїх гроший за держане складу; так отже гуртовий торговець продасть йому по $9.00, а дрібний торговець збуде шовк серед своїх покупців по $12.00 — за **вартість** шовку (випродукованого зарібним робітником, за котрий він одержав лише $3.00).

Протягом того процесу гуртовий і дрібний торговці і, можливо, властитель фабрики мали може заплатити з тої забраної вартости процент банкирови, рент і т. д. і т. д.

Маркс пояснює ту тенденцію до пересічної рати зиску, пересічної рати від вложеного капіталу. Ті, що мають капітал до вкладу, шукають таких піль, на котрих рата зиску є понад пересічну. Конкуренція між тими капіталістами на тих самих полях понижує рату аж до пересічного зиску.

Де один фабрикант є заразом і гуртовим торговцем, котрий, в додатку, має також склепи дрібної продажі, то він має далеко більший вложений капітал чим той, що лише виробляє річи, і він дістає пересічну рату зиску від своїх гроший в кождій сфері. В про-

тивнім случаю він вложив би свої гроші деінде.

Положенє фармера є такеж саме як того шовкового фабриканта. Коли він не має достаточно капіталу, щоби задержати своє збіже, або торговельного капіталу в **додатку** до капіталу на оброблюванє фарми, то він є змушений **ділити ся** вартістю, яку **він** продукує (або його робітники продукують) з купуючими стоваришенями, або купцями. Він є змушений продавати продукти своєї фарми **понизше їхньої суспільної вартости.**

Ми посвятимо окремий розділ для поясненя, як ті орґанізації змогли причепити ся фармера так, що вони можуть відбирати від нього частину продукованої ним вартости.

ЗЕМЛЯ І МОНОПОЛЇ.

Карл Маркс обговорює земельне питанє дуже обширно і, ми сподіємось, кождий читач отсеї книжочки найшовби дуже підбадьоруючі думки в його творах. Однак ми стараємось дати лише нарис того процесу, котрим фармер є визискуваний і показати як соціялізм є остаточно його одинокою надією, бо він означає колективну власність средств про-

дукції і дістрібуції.

Коли ви зрозумієте Марксову економічну науку, то ви зможете представити собі яким безпомічним є поодинокий дрібний фармер і як щораз більше він буде безпомічним та експльоатованим в будуччині. Ви зрозумієте як марними і даремними мусять бути всякі реформи супроти суспільної системи основаної на приватній власности знарядів продукції і дістрібуції.

Ціна землї установляєть ся після ренту, який она приносить.

Оброблена земля має вартість в пропорції до конечної праці вложеної в ню. Неочищена і необроблена земля, тому, що в ню не вложено жадної праці, не має дійсної вимінної вартости. Се є монополь, або лише приватна власність, що дає властителеви спромогу ставити на ню ціну.

Зелїзниці, завдяки свому монопольному характерови, можуть дуже часто продавати услугу своїх робітників, зарібників понад її вартість. Майже всї монополї можуть продавати товари понад їхню вартість.

Сї "високі ціни" не дуже дотикають зарібних робітників, бо їхня платня означуєть ся головно коштом житя. Наниматель мусить

платити своїм робітникам стільки, щоби они могли удержати ся, бо інакше слїдуючого тижня, або слїдуючого місяця, не буде мати робітників.

Але фармер, котрий продає найбільше своїх продуктів **купуючому** монополеви, підлягає монопольним цінам. Річи, які він продає, представляють богато праці, а річи котрі він купує представляють менше й менше праці.

Єсли в вашій околиці є лише один збіжевий елевейтор і ви є змушені до нього продавати, або в ньому складати своє збіже, монопольний характер елевейтора може приневолити вас продавати збіже по низькій ціні, або платити висшу рату за склад, чим ви платилиб, колиб там було пять независимих елевейторів.

Де склад збіжа, або бавовни, або всякого иншого товару, є конечний для переховуваня того товару, робітники сповняючи конечну роботу в елевейторах **додають вартість** до тої бавовни або збіжа. Они роблять зложене збіже більше вартісним. Робітники в елевейторах, так як і всї зарібні робітники, дістають лише стільки, щоби вижити. Властителї ховають решту в свою кишеню.

Соціялїсти сказалиб, що робітники в елевейторах повинні діставати вартість їхньої по-

трібної і хосенної праці, котра рівнаєть ся всякій іншій конечній праці сповнюваній мужчинами і женщинами.

Ми казали, що продукт одного чоловіка може бути вартіснїйший від продукту другого чоловіка. Було се з продуктом вправленого, досвідченого робітника і продуктом невправленого, або недосвідченого робітника. Але уліпшенє машинерії усуває ту ріжницю все більше й більше і скорше й скорше кождої днини.

Гляньте на Европу і на війну для приміру. Там нагло забрано около двайцять процент найбільше вправленого населеня Франції і Німеччини із промислової сфери і кинено в війну, та до виробу воєнної амуніції.

Слабі мужчини, хлопці, женщини, невправлені люди, майже всі були змушені взяти ся за кормленє, одяганє, заосмотрюванє помешканями — фактично за руководство цілими народами. Сего они не моглиб були зробити двайцять літ тому назад. В тих часах ми мали простїйші знаряди. Вправа і зручність були в руках і умі робітника. Тепер же вправа є вложена в машину, котрою може майже кождий орудувати так само як і вправлений робітник.

Від початку війни деякі вправлені робітники в Анґлії нарікали на те, що порозміщувані в фабриках недосвідчені молоді хлопці і дівчата та слабші жінки позанимали місця на котрих попередно працювали досвідчені, вправлені робітники. І невправлені робітники держать свої занятя, бо тяжка праця і справна робота є виконувана машиною.

Фабриканти нинї тільки й говорять про виріб машин, що називаєть ся по анґлійськи "fool-proof". Они виробляють їх так, що ними може орудувати **хтонебудь.**

Шкло видуваєть ся нинї автоматично, паї роблять ся машинерією (шістьдесять на мінуту), тайп (друкарські черенки) топить ся, формує ся, складає ся, стемплї сортує ся і вкладає ся назад до пачок, уживані форми перетоплює ся — все при помочи машинерії. Щораз то більше всяка робота стає простою роботою і йде до того, що буде лише корисною конечною роботою. А всяка корисна робота заслугує на однакове винагородженє.

Робітники, котрі ідуть копати великі рови для осушуваня мочарів і приготованя їх як здорових місць для людських осад, виконують працю, котра є так же само цінна як і праця лікаря, котрий приходить і лічить

фармера, захорувавшого на тифову горячку, тому, що він жиє на неосушенїй і недренованій землї. Один корисний рід роботи є так же само цінний як і всякий другий.

Карл Маркс пояснює дуже виразно, як звичайний наниматель зарібних робітників може платити їм $2.00 денної платнї, за котру они можуть продукувати товарів представляючих вісїм годин працї, або, скажім, $8.00. Після додання кошту сирого матеріялу і продажі тих товарів гуртовому торговцеви, котрий знова продає їх дрібним торговцям, ті товари можуть бути продані консументови за їхню **вартість** і всї ті ріжні нанимателї, через руки котрих ті продукти переходили, все таки дістають приблизно пересїчну рату зиску.

Але на всякому полю, де ґрупа людий має монополь на певні природні жерела, такі як копальнї вугля, нафтяні жерела, або на зелїзницї, монополїсти завдяки тому монополеви, часто продають товари випродуковані їхнїми зарібними робітниками, або продають услугу своїх зарібних робітників — повисше вартости. Коли **приватна** власність тих конечних средств продукції і дістрібуції буде знесена, продукуючі робітники ідучи міняти (або продавати і купувати) товари, зможуть домагати ся варто-

сти за вартість.

ВАС ЗНОВА РАБУЮТЬ.

Коли Карл Маркс сказав, що товари з правила вимінюють ся після їхньої вартости, він зовсїм не думав, що коли ви продасьте тисячу бушлів пшениці одному чоловікови, котрий знова продає костумерови, котрий перепродує комусь іншому, що продає третому або й четвертому покупцеви — що всї ті зовсїм безпотрібні посередники **додали якунебудь вартість до тої пшениці.** Але вони продають її з зиском.

Тому то власне, що ті спекулюючі купці не додали жадної вартости до фармерської пшениці, перший купець купив пшеницю від фармера **понизше** її вартости або послїдний купець заплатив за ню **більше** чим її вартість.

Коли тільки ті спекулюючі купці не передержували тої пшениці в складах для переховання, анї не пересилали, то они не додали або нічим не збільшили вартости тої пшениці. Візьміть примір, в якому пшениці анї не зсипає ся в складах, анї не пересилаєть ся. В такім випадку перший чоловік, котрий купив пшеницю від фармера не додав жадної вар-

тости до тої пшениці, анї не додав її його костумер, анї того костумера костумер і т. д. і.т. д.

Однак пшениця могла остаточно бути продана по пятьдесять центів більше за кождий бушель, чим перший купець за ню заплатив. Ціна, отже, і вартість не є одно і те саме. Нагла воєнна потреба даної річи може спричинити її продаж (або виміну) значно висше понад її вартість. Зноваж наглий і несподіваний надмір в достарчуваню даного товару, або нагле зменшенє попиту, можуть спричинити продаж того товару понизше його вартости. Такі условини панують нинї на кождім промисловім полю.

Але ми обговорюємо тепер ріжницю між ціною за яку фармер продає свою пшеницю купуючим асоціяціям а ціною, за яку вони продають її мельникам консументам. Ріжниця є велика.

Ми старали ся пояснити вам кілька сторінок тому назад, як то брокери, гуртові торговці, посередники, і т. д. і т. д., котрі взагалї є цілковито безпотрібні нинї в суспільстві, не продукують анї **товарів,** анї жадної **вартости.**

Де, однак, нема анї монополів, нї монопольних тенденцій, товари, пересічно взявши, вимінюють ся після їхньої вартости. Се значить,

що консумент майже завсїгди купує товари після їхньої вартости. Він майже завсїгди дістає вартість за ціну, яку він платить; він дає золото, або щось йому рівновартне, представляюче стільки то й тільки годин конечної суспільної праці, в заміну за товари представляючі такуж саму скількість суспільної праці.

Пшеничні брокери та пшеничні і инші збіжеві спекулянти дістають свої зиски з вартости випродукованої фармером, котрий сам обробляє свою фарму, або з вартости випродукованої рентівниками фарми, або фармеськими робітниками, позаяк ті продукти **продають ся тим спекулянтам понизше їхньої вартости.**

Один спекулянт купує кукурузу від ґрупи фармерів по 40 центів і перепродує її другому спекулянтови по 48 центів, котрий продає її третому за 55 центів, а той врешті продає її мельникови (котрий уживає її як сировий матеріял, з котрого, скажім, виробляєть ся "корнфлейкс") по 60 центів.

Пересїчно беручи, ті мельники купують кукурузу після її вартости; всїж ті спекулянти, або асоціяції, ніколи не бачили кукурузи, ніколи її не дотикали ся, не додали анї години вартости до ньої.

Перший спекулянт, в сїм випадку, купив

кукурузу від продукуючих фармерів около двайцять центів **понизше** її вартости. Сими двайцятьма центами, котрі визискано від продукуючих фармерів, ділять ся всї три спекулянти. Нїхто інший не зістав обрабований лише дійсні продуценти кукурузи.

Між капіталїстичними фармерами панують такіж самі условини як і на інших полях вкладаного капіталу. В Анґлїї великі землевласники, або дідичі, не займають ся рільництвом, анї не завідують ним. Они винаймають, або рентують свою землю капіталїстам-фармерам. Капіталїсти-фармері мусять дістати від свого капіталу пересїчну рату зиску **і ту суму, яку они платять як рент землевласникам,** бо в противнім разї, коли їхнїй капітал не приносив би сего, вони шукалиб за іншим полем для вкладу своїх гроший.

Капіталїстичні фармері нанимають управителїв фармів і купують фармерську робочу силу, для оброблюваня їхнїх земель. Так само як той капіталїст, котрий, наприклад, вкладає свої гроші в пекерське підприємство, або ткацьку фабрику, сї капіталїсти-фармері мусять подїлити ся вартістю забраною з праці робітників **з посередниками.** Капіталїст-фармер платить своїм робітникам вар-

тість товару, котрий они мають на продаж — себто силу, але він забирає їхні далеко вартнійші **продукти.** Пересїчно беручи, ті продукти продають ся послїдному купцеви після їхньої вартости. Капіталїст-фармер ділить ся додатковою вартістю випродукованою фармерськими рентівниками, або робітниками, з брокером, спекулянтом, складовими компаніями і — може — з банкиром.

Дрібний властитель фарми, котрий працює поруч з своїми найнятими "руками", є експльоатуючим капіталїстом так далеко, як він платить своїм робітникам зарібну платню і забирає собі їхні продукти. Додаткова вартість або зиск, який він може добути, представляєть ся як ріжниця між тим, що він платить за робочу силу, удержуванє машинерії, направи, податок і т. д. і ціною, яку він дістає за продукти своїх робітників.

В Америцї асоціяції купців є часами так сильні і так комплєтно з'орґанізовані, що они домагають ся так великої пайки з додаткової вартости випродукованої фармерськими робітниками, що властитель фарми, рентівник, або садівник, або троковий огородник, не є в змозї задержати собі хоч трохи з тої додаткової вартости продукованої його робіт-

никами і перестає уживати своєї землї на плеканє такого даного продукту. Він мусить так робити, **бо йому не остаєть ся нічого в заплату за його власну працю.**

Сеї правди досвідчили многі дрібні капіталїстичні садівники. Яблока гниють на землї в Мічіґен і в многих других стейтах, позаяк комісійні доми є так з'орґанізовані, що фармері плекаючі овочі не мають иншого ринку, а ціни, які їм дають за яблока, або бросквинї, є так низькі, що після оплаченя робітників за збиранє, сортованє і пакованє овочів, властителеви фарми не лишаєть ся не тільки нічого з додаткової вартости, але й нічого за його власний труд.

ФАРМЕРІ З РІЖНИХ КЛЯС.

Фармерів не можна всіх зібрати в одну клясу, як се так залюбки роблять полїтикери сего краю. Коли ми нинї говоримо про "фармера", то говоримо дуже неозначено. Ми читаємо про брата екс-президента Тефта, що він є "фармером". Однак довідуємось, що сей богатий капіталїст навіть не завідує роботою на його великій капіталїстичній фармі. Пан Тефт є експльоатуючим капіталїстом, котрий заби-

рає собі надвартість продуковану його робітниками і рентівниками.

Так як промисловий капіталїст, котрий нанимає робітників до виробу меблїв, матерії, машинерії, є змушений **дїлити ся** надвартістю (або зиском) з гуртовим торговцем, посередним і дрібним торговцем, так само навіть і капіталїстичний фармер може бути змушений продавати многі продукти з фарми, зрабовані від своїх фармових робітників, **понизше** їхньої вартости. Обидві кляси капіталїстів мусять **дїлитись** надвартістю з другими ґрупами капіталїстів.

Соціялїсти зовсїм не журять ся тим, щоби помочи промисловим або фармерським капіталїстам, нї можному Тефтови, анї фармерови, котрий жиє в містї і нанимає двох або трох людий для оброблюваня його фарми при помочи ще кількох додаткових людий в часї жнив. Той маломійський фармер також продає продукти своїх фармових робітників **понизше** їхньої вартости. Ми зовсїм не жалуємо експропрійованого експропріятора — не жаль нам як рабівника рабують. Нас обходить і ми дбаємо лише про те, щоби всї продуктивні робітники, робітники, котрі сповняють корисну і потрібну функцію в суспільстві, одержу-

вали вартість їхніх продуктів і вартість їхньої услуги.

Дрібний фармер, котрий є властителем фарми, або виплачує її і сам **обробляє** свою фарму, повинен бути заінтересований революційним рухом. Він не визискує нікого і продає свої продукти понизше їхньої вартости. Він часто купує товари або услугу (напримір зелїзнодорожну услугу) понад їхню вартість.

З другої сторони ми чуємо дуже богато від властителя фарми, котрий трошки працює і нанимає двох або трох робітників. Його скаргами заповняєть ся всі провінціональні ґазети від Мейн до Каліфорнії. Се правда, що він продає продукти своєї фарми понизше їхньої вартости. Але його може обходить лише те, щоби дістати висші ціни за ті продукти а не заплата його зарібним робітникам всьої вартости тих річий, які они продукують, вартости пшениці, яку они виростають, або овочів, які они плекають. Однак купуючі асоціяції держать його цупко в своїх руках. Они дусять його, а він знова дусить своїх зарібних робітників. Він часом бажає зробити більше гроша коштом праці других. Соціялїзм не поможе йому в осягненю сеї цїли.

Єслиб робітники одержували вартість їх-

ніх суспільних продуктів, питанє власности землї сталоб підрядним питанєм. Власність не означалаб тодї нагоди або спромоги до експльоатації, визиску, і нїхто не дбав би про те, щоби посїдати землю так довго, як він мав би спромогу продукувати і вимінювати свої продукти після їхньої вартости.

КІЛЬКА СЛІВ ПРО ГІРШИЙ ҐРУНТ.

В промисловій демократії не потрібно буде серіозно клопотати ся тим, що одна ґрупа робітників мусить працювати на гіршім ґрунтї. Не можемож всї сїяти і збирати саме найкраще. Мущини і женщини будуть винагороджені відповідно до конечної скількости годин їхньої працї при помочи модерної машинерії, а не після скількости пшеницї, яку они виплекають на певнім кусні землї. Треба памятати, що та сама праця на добрім і плідні́м ґрунтї принесе два рази стільки збіжа, що на гіршім, убогім ґрунтї.

Кожда ґрупа, розумієть ся, дістане пораду від експертів (знатоків), які ростини найкраще на данім ґрунтї плекати, якої фертилїзації потрібно, і на многі-многі другі питаня, які безнастанно виринають підчас коли оброблю-

ванє фарми все більше ведеть ся на наукових основах.

Коли одна ґрупа стратить певну скількість потрібної праці на данім кусні землї відповідно до поради експертів аґрономів і мороз, повінь, або посуха знищить збіже зовсїм, то ся фармерська ґрупа не буде змушена просити на прожиток для себе до других жнив.

Льокальну втрату понесе весь народ і кождий бушель пшениції буде представляти трошки більше **суспільної** праці, чим се булоб, колиб тої льокальної невдачі зі збором збіжа не було.

Вся випродукована пшениця буде представляти **всю** конечну суспільну працю витрачену на її випродукованє при помочи найлчшої машинерії. Кождого року будуть невдачі зі збором збіжа з одної або другої неминучої причини, але години праці тої ґрупи робітників на фармі, котрих труд не приніс сподіваних плодів, будуть без сумнїву вчислені до загального числа годин страчених всїми робітниками в фармовій продукції. Праця **всїх** буде представляти суспільно конечну працю містячу ся в загальному зборови пшениці, бараболь чи кукурузи.

В сей спосіб фармері, котрі обробляють

убогий ґрунт, будуть діставати таку саму винагороду за кожду годину праці як і ті ґрупи, що обробляють найплодовитшу землю. Загальний продукт буде представляти загальне число годин конечно витрачених на випродукованє даного товару і мущини та женщини будуть діставати винагороду відповідно до їхньої праці.

В сей спосіб фармерські ґрупи будуть практично забезпечені перед невдачами зі збором збіжа. Модерна машинерія усуне тяжку працю і гарованє на фармі. Дохід робітників на фармах буде забезпечений так само як і дохід всїх прочих потрібних робітників.

Рівні конечні з'усиля, рівна праця, будуть означати також і рівну винагороду в кождій промисловій галузи. Виміна буде основана на праці за працю; на услузї за услугу.

Се значить соціялїзм або промислова демократія. Се є одинокий рід демократії який може істнувати. Єсли ви сим зацікавлені, студіюйте соціялїзм і помагайте осьвідомити ваших сусїдів про сей одинокий правдивий **рух робітничої кляси і для робітничої кляси.**